

Эрназаров Нуриддин Эламонович,
Самарқанд иқтисодиёт ва сервис
институтини, ассистент,
Ўзбекистон Самарқанд
почта:n.ernazarov@list.ru

ПАНДЕМИЯ ШАРОИТИДА КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙУЛЛАРИ

СПОСОБЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНЫХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ В ТЯЖЕЛЫХ УСЛОВИЯХ

METHODS FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESSES AND PRIVATE ENTREPRENEURS IN THE CONTEXT OF PANDEMIC

Аннотация. Ушбу мақолада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш ва соҳадаги иқтисодий ислохатларнинг бугунги кундаги аҳамияти ёритилган. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши, аҳоли бандлигини таъминлашдаги аҳамияти ва пандемия шароитида соҳада ислохатларнинг самарадорлигини оширишга қаратилган илмий таклифлар ёритилган.

Калит сўзлар: бозор, рақобат, ривожлантириш, либераллаштириш, кредит, фоиз, ишлаб чиқариш, талаб, ислохат, самарадорлик, рақобатбардош, концепция, имтиёз.

Аннотация. В данной статье освещается развитие малого бизнеса и частного предпринимательства, а также актуальная важность экономических реформ в отрасли. Выделены доля малого бизнеса и частного предпринимательства в ВВП, его роль в обеспечении занятости и научные предложения по повышению эффективности реформ в этой сфере в контексте пандемии.

Ключевые слова: рынок, конкуренция, развитие, либерализация, кредит, интерес, производство, спрос, реформа, эффективность, конкурентоспособность, концепция, привилегия.

Abstract. This article discusses the development of small business and private entrepreneurship, as well as the actual importance of economic reforms in the industry, the share of small business and private entrepreneurship in GDP, its role in providing employment. Moreover several scientific proposals have been made for increasing the effectiveness of reforms in this sector in the context of a pandemic.

Keywords: market, competition, development, liberalization, credit, interest, production, demand, reformation, efficiency, competitiveness, concept, privilege.

Мамлакатимизда иқтисодиётни либераллаштириш, бошқарувнинг бозор тамойиллари ва механизмларини жорий этиш, қулай ишбилармонлик муҳитини шакллантириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш йўлидаги ортиқча бюрократик тўсиқ ва ғовларни бартараф этиш борасида тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Шу ўринда айтиш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар Стратегияси тўғрисида» ги[1] фар-

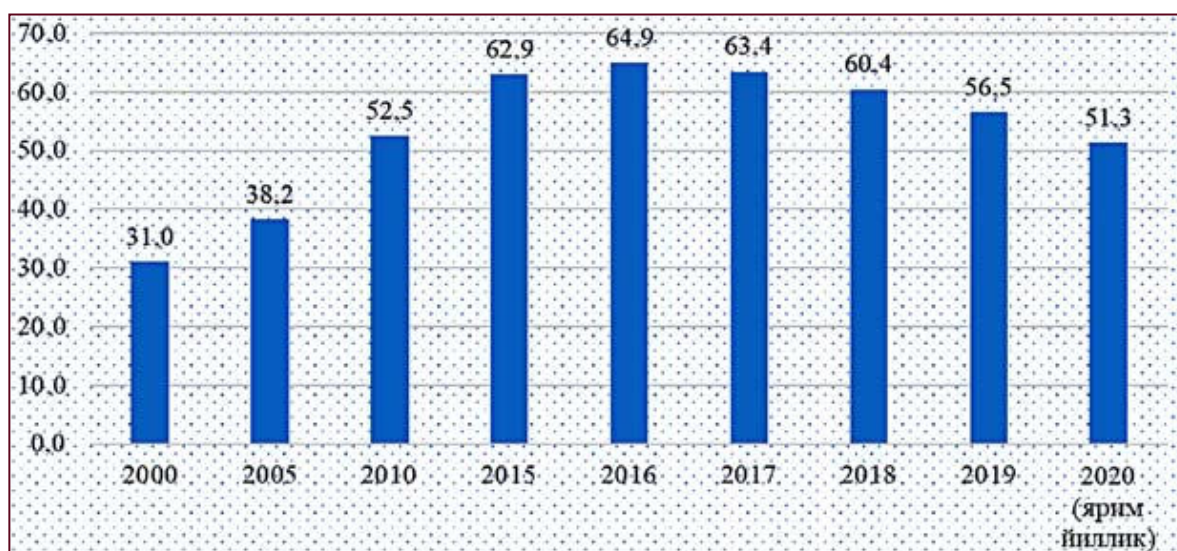
монида ҳам иқтисодиётни янада ривожлантириш ва либераллаштиришга йўналтирилган макроиқтисодий барқарорликни мустаҳкамлаш ва юқори иқтисодий ўсиш суръатларини сақлаб қолиш, миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожини рағбатлантириш, ҳудудлар, туман ва шаҳарларни комплекс ва мутаносиб ҳолда ижтимоий-иқтисодий тараққий эттириш, инвестициявий муҳитни яхшилаш орқали мамлакатимиз иқтисодиёти тармоқлари ва ҳудудларига хорижий сармояларни фаол жалб этиш борасида муҳим ислохатлар босқичма-босқич амалга оширилиб келинмоқда.

Ҳозирги кунда республикаимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришга алоҳида эътибор берилмоқда. Чунки, кичик бизнес ва тадбиркорлик соҳасини ривожлантириш орқали янги иш ўринларини яратиш масаласига давлатимиз иқтисодий сиёсатнинг стратегик вазифаси сифатида қаралмоқда.

Бугунги кунда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик қуйидаги вазифаларни бажаргани учун мамлакат иқтисодиётида алоҳида ўринни эгаллайди:

- ▶ бозор талабларига мос маҳсулотларни ишлаб чиқариш учун тезда мослаша олиш;
- ▶ аҳоли даромадларини оширишнинг ягона манбаси бўлиши;
- ▶ иқтисодиётда кучли рақобат муҳитига эга бўлиши;
- ▶ иқтисодий нобарқарорлик ва ресурслар чекланганлиги шароитида истеъмол бозорини шакллантириш муаммосини тезда ҳал этиши;
- ▶ кичик бизнес янги иш ўринларини яратиши билан ишсизлик муаммосини ҳал этишда муҳим роль ўйнайди.

Ҳозирда ушбу соҳа нафақат иқтисодиётнинг ўсиш суръатларини жадаллаштиришда, балки мамлакатимизда аҳоли турмуш фаровонлигини оширишда ниҳоятда муҳим бўлган бандлик ва аҳоли даромадларини ошириш масалаларини ҳал этишда етакчи соҳа сифатида яққол намоён бўлмоқда. Сўнгги йилларда мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик билан шуғулланувчи корхоналар сони йил сайин ортиб бораётгани мамлакатимизда ишбилармонлик муҳитини қўллаб-қувватлаш бўйича амалга оширилаётган комплекс чора-тадбирларнинг амалдаги тасдиғидир. Бу кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни жадал ривожлантириш ва барқарор иқтисодий ўсиш суръатларни таъминлаш имконини беради. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши 2000 йилда 31 фоиздан 2019 йилда 56,5 фоизга ўсиб, 25,5 фоизга ортган (1-расмга қаралсин).

1-расм. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши % да[5].

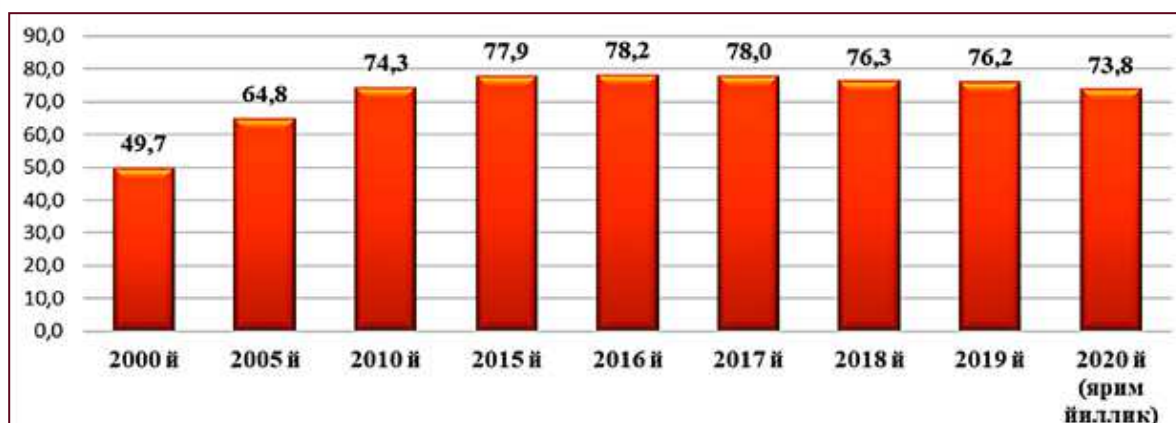
Бугунги кунда пандемия туфайли юзага келган глобал инқироз деярли барча давлатларнинг иқтисодиётига ўзининг салбий таъсирини кўрсатмоқда. Иқтисодчиларнинг фикрича, бу таназзул аҳли башариятнинг энг янги тарихида мисли кўрилмаган пасайиш бўлиши мумкин. Хусусан, карантин шароитида дунё ишлаб чиқариш ҳажмининг камайиши, хизмат кўрсатиш соҳаларининг фаолияти кескин тўхташи, туризмнинг тўхташи ва шунга ўхшаш салбий ҳолатлар кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик даромадларининг камайишига сабаб бўлмоқда. Пандемия туфайли кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши 2020 йилда 51,3 фоизни ташкил этган.

Ўзбекистон Республикасида ҳам пандемия шароитида аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтириш ва иқтисодиёт тармоқлари фаолият кўрсатишининг барқарорлигини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Коронавирус пандемияси даврида аҳоли, иқтисодиёт тармоқлари ва тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-5978-сонли Фармони ҳамда аҳоли бандлиги ва даромадини ошириш[2] пандемиянинг иқтисодиётга таъсирини юмшатишда аҳоли бандлиги муҳим йуналишлардан бири бўлиб қолмоқда. Бу борада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида банд бўлганларнинг сони иқтисодиётда банд бўлганлар умумий сонидаги улуши 2000 йилда 49,7 фоизни ташкил этган бўлса, 2005 йилда бу кўрсаткич 64,8 фоизни, 2010 йилда 74,3 фоизни, 2016 йилда эса 78,2 фоизни, 2018 йилда бу кўрсаткич 76,3 фоизни, 2020 йилнинг ярим йиллигида бу кўрсаткич 73,8 фоизни ташкил этиб, 2000 йилга нисбатан 24,1 фоизга ошган (2-расмга қаралсин).

Мамлакатимизда пандемия шароитида аҳоли ўртасида камбағаллик даражасини камайитиришнинг энг самарали йўли бу – аҳолида тадбиркорлик кўникмаларини шакллантириш ҳамда ижтимоий инновацияларни рағбатлантириш муҳим ҳисобланади. Аммо бугунги кунда карантин муносабати билан аҳоли учун тадбиркорлик сабоқлари ва ижтимоий инновацияларни ишлаб чиқиш ва уларни амалиётга жорий этиш бўйича кўникмаларни шакллантириш муҳимдир.

Пандемия ва ундан кейинги даврда кўпчилик иш ўрнини йўқотиши ва ишсизлик соннинг ошишини олдини олиш мақсадида, аҳолини иш билан таъминлашда молиявий саводхонликни ошириш, аҳолини тадбиркорликка кенг жалб қилиш ва касбга ўқитиш борасидаги муаммоларни бартараф қилишда кичик бизнес субъектларининг иқтисодиётда тутган ўрни яққол намоён бўлмоқда.

Пандемия шароитида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни янада изчил ривожланиши учун қуйидагиларга алоҳида эътибор зарур:

2-расм. КБ ва ХТ соҳасида банд бўлганларнинг сони иқтисодиётда банд бўлганлар умумий сонидаги улуши %да.

Маълумотлар: www.stat.uz – Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

- ▶ кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳани ривожлантириш мақсадида мавжуд норматив-ҳуқуқий базани танқидий нуқтаи назардан қайта кўриб чиқиш, янги қонун ҳужжатларини қабул қилиш [3];
- ▶ пандемия шароитидан келиб чиқиб кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолияти учун янада қулай муҳит яратиш зарур;
- ▶ кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳалари учун ҳисобланган ижтимоий солиқ тўловларини тўлаш муддатлари узайтирилиши лозим;
- ▶ пандемия шароити кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига ишлаб чиқаришни модернизация қилиш ва технологик янгилаш учун кредит бериш тизимини янада такомиллаштириш, яъни қайта молиялаштириш ставкасидан паст фоизларда кредитлар бериш бўйича амалий чора-тадбирлар ишлаб чиқиш зарур;
- ▶ маҳаллий ҳокимият органлари томонидан кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг ташқи иқтисодий фаолият соҳасида иштирок этиш бўйича юзага келадиган муаммоларини ҳал этишга жиддий аҳамият қаратиш зарур.

Юқоридагилардан келиб чиқиб шуни ҳулоса қилиш мумкинки, пандемия шароитида мамлакат иқтисодиётини барқарорлигини таъминлаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фаолиятида қуйидаги ислохотларнинг самарадорлигини ошириш мақсадга мувофиқдир:

- ▶ давлат кафолати остида жалб этилган кредитларни сўндириш, шунингдек, биринчи даражали харажатларни амалга ошириш учун фоизсиз бюджет ссудаларини ажратиш йўли билан стратегик корхоналарни давлат томонидан қўллаб-қувватлашга эришиш[4];
- ▶ ташқи савдо фаолиятини амалга оширувчи тадбиркорлик субъектлари транспорт харажатларининг бир қисmini компенсация қилиш;
- ▶ кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари томонидан амалга оширилаётган фаолият йўналишларига муҳандислик коммуникацияларини ўтказиш учун имкониятлар қўламини янада кенгайтириш;
- ▶ кичик саноат зоналарида инфратузилма лойиҳаларини амалга оширишга йўналтирган инвестиция дастурини қайта кўриб чиқиб, пандемия шароитида уларни юмшатишга оид чора-тадбирларини ишлаб чиқиш;
- ▶ кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятида импорт маҳсулотларининг улушини камайтириш, уларни маҳаллашлатириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ва уларни молиявий қўллаб-қувватлашга эришиш зарур.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-4947-сонли «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар Стратегияси тўғрисида» ги 2017 йил 7 февралдаги фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Коронавирус пандемияси даврида аҳоли, иқтисодиёт тармоқлари ва тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-5978-сонли Фармони.
3. Баҳодир Тўраев. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш йўллари. «Молиячи маълумотномаси» илмий журнали. 2018 й 7-сон, 33–36-б.
4. Рўзиева Д.И. Пандемия шароитида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни қўллаб-қувватловчи инвестицион лойиҳаларнинг мамлакат иқтисодиётидаги аҳамияти. «Молия ва банк иши» илмий электрон журнали. 2020 йил II-сон, 199–205-б.
5. <https://stat.uz/uz/180-ofytsyalnaia-statystyka-uz/6576-kichik-biznes-va-tadbirkorlik>

Юлдашев Абдухаким Абдукаримович,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
3-курс танияч докторанти
E-mail: abduxakim@bk.ru

ЁҒ-МОЙ КОРХОНАЛАРИНИНГ РЕСУРСЛАР ТАЪМИНОТИНИ БОШҚАРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ЙЎЛЛАРИ

INNOVATIVE WAYS TO MANAGE THE SUPPLY OF OIL COMPANIES

ИННОВАЦИОННЫЕ СПОСОБЫ УПРАВЛЕНИЯ СНАБЖЕНИЕМ
НЕФТЯНЫХ КОМПАНИЙ

Аннотация. Мақолада ишлаб чиқариш ресурсларини бошқаришнинг инновацион йўллари, фьючерс шартномалари орқали ишлаб чиқариш захираларини шакллантириш, ишлаб чиқариш қувватларидан самарали фойдаланиш, таъминот занжирини бошқариш юзасидан фикрлар келтирилди.

Калит сўзи: ресурслар захираси, фьючерс шартномалари, ресурс таъминотини бошқариш, пахта-тўқимачилик кластерлари, кооперациялар.

Abstract. The article provides ideas on innovative ways of managing production resources, the formation of production reserves through futures contracts, efficient use of production capacity, supply chain management.

Keywords: resource reserves, futures contracts, resource supply management, cotton-textile clusters, cooperatives.

Аннотация. В статье представлены идеи инновационных способов управления производственными ресурсами, формирования резервов производства за счет фьючерсных контрактов, эффективного использования производственных мощностей, управления цепочками поставок.

Ключевые слова: ресурсный резерв, фьючерсные контракты, управление поставками ресурсов, хлопково-текстильные кластеры, кооперативы.

Ёғ-мой корхоналари мамлакат озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашдаги муҳим тармоқлардан бири ҳисобланади. Ёғ-мой корхоналари нафақат ёғ-мой маҳсулотларини ишлаб чиқаради, балки бошқа тармоқлар билан ҳам узвий боғлиқ. Хусусан, гўшт ишлаб чиқарувчи ва паррандачилик корхоналарини озуқа-ем билан, қандолат ишлаб чиқарувчиларга саломат ёғи, парфюмерия ишлаб чиқарувчи корхоналарни хом ашё билан таъминлайди. Ёғ-мой корхоналарини ривожлантириш орқали юқорида келтирилган тармоқларни ривожлантиришга ўз хиссасини қўшади.

Республика ёғ-мой тармоғини ривожлантириш, аҳоли эҳтиёжини янада тўлароқ қондириш мақсадида ишлаб чиқариш ҳажмларини ошириш ва тайёр маҳсулотлар ассортиментларини кўпайтириш бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.